

Vättnäs kyrka

Kyrkfolder: 20 kr

HISTORIK

NAMNET

Vätzlösa är ett av de tio lösa-namnen i Västergötland, av vilka sex är socken-namn. Ortnamnforskarna anser, att den äldre namntypen, till vilken Vätzlösa hör, kan dateras till folkvandringstid och betyder äng eller betesmark.

BYN

Kyrkan har namn efter kyrkbyn, som redan 1568 hade åtta hela och två halva hemman. Byn, som är en radby utmed vägen mot Lerdala, genomgick storskifte 1773 och gårdarna flyttades delvis ut vid enskiftet 1808. De tomma bytomterna har senare åter bebyggts.

FORNLÄMNINGAR

I socknen, som omfattar 3.358 hektar, finns bortåt hundra registrerade fornlämningar av skiftande slag. Äldst är en stenåldersboplatz. Särskilt talrika är slagvarpar och kolningsgropar, som vittnar om en tidig järnframställning. 400 m söder om kyrkan finns en hälsokälla, som nu ställs i ordning av hembygdsföreningen.

Inom socknen ligger flera stora gårdar bl.a Lilla Bjurum, tidigare översteboställe, nu i privat ägo. Huvudbyggnaden är klassad som statligt byggnadsminne.

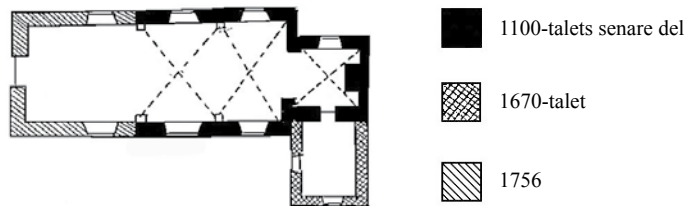
Helt nära ligger Lilla Bjurums kyrkoruin. Bjurums kyrka var före reformationen andligt centrum för en egen socken. Kyrkan uppfördes på 1200-talet och revs på 1700-talet. Ruinen frilades och konserverades 1964.

Ca 100 m norr om Lilla Bjurums kyrkoruin finns en bekant hälsokälla, Torstens källa. Källan var mycket berömd, det framgår av att den är återgiven i Erik Dahlbergs Suesia Antiqua et hodierna 1693. Kring den stensatta källan finns en mossbelupen ringmur.

En annan kulturhistoriskt märklig gård är Bölaholm med manbyggnad i trä från 1700-talet och två flyglar. Gården Uppsala vid Fårvallsslätten i socknens sydöstra del anses av "Västgötaskolan" vara den verkliga platsen för hednatidens största offertempel. Vid Stora Gullhammar finns en vacker skeppssättning.

KYRKAN

1100-tal

Kyrkan är troligen uppförd under 1100-talets senare del och inspirerad av en engelsk kyrkoarkitektur. Denna enkla typ med rakslutet kor var till sin konstruktion lätt att uppföra och är talrikt företrädd i Västergötland. Grundplanen anslöt sig till den enkla träkyrkan från missionstiden och det har i några fall visat sig att stenkyrkan har byggts kring en ursprunglig kyrka av trä. Att så varit fallet i Vättlösa finns dock inga belägg för. (Från kyrkans byggnadstid var dopfunten, vilken jämte piscinan - dvs uttömningsstenen för överblivet nattvardsvin - 1872 såldes till Statens Historiska Museum. Dopfunten visar en klar påverkan från gotländsk bildhuggerkonst).

Vid den restaurering som genomfördes 1982 påträffades under golvet byggnadsdelar från den romanska tiden: tröskelstenen till triumfbågens ursprungliga, trånga öppning, framför altaret två trappsteg, på vilka prästen stått under mässan samt korgolvet av stampat kalkbruk, ca 1/2 m under nuvarande golvnivå.

Tidigare rymde altaret församlingens nattvardskärl i ett sakramentshus i södra sidan, förslutet med en järnlucka, prydd med förnämligt smide. Under altarskivan av polerad kalksten från 1982, som ersätter en tidigare trädisk, finns en relikgömma, innehållande en blykapsel. Den innehåller en benbit och träkol.

1400-tal

Under medeltidens senare skede slogs kryssvalven. Spår i den ursprungliga takresningen på vinden kan tyda på att kyrkan tidigare haft öppen takstol. Under denna period vidgades triumfbågen.

Valv och väggar dekorerades med målningar. Fragment av dessa fanns kvar 1910, då kyrkan renoverades.

I främre valvet i koret finns en målad pelikan, som matar ungarna med sitt eget blod. En gammal symbol för Kristi offerdöd.

1600- och 1700-tal

Under 1670-talet uppfördes mot korets sydvägg ett gravkor för en gren av den friherrliga ätten Stake.

Gravhällen från detta kor ligger nu sönderslagen söder om kyrkan. Längd 2,50 m x bredd 1,90 m

År 1756 utökades, på församlingens bekostnad, kyrkan mot väster med 8 m. Då togs också fönsteröppningar upp eller förstörades i den äldre delen. Läktare och altarring kom till. Från denna tid fick det Stakeska gravkoret fungera som sakristia. Under denna finns ett tunnvalvt rum, som undersöktes 1982, med skallar och skelettrest, men inga spår av kistor. Av 1700-tals inredningen återstår i dag bara altarringen och läktaren.

LÄKTAREN

På läktaren hänger två **begravningsvapen** över Erik Stake, friherre till Vik, död 1672 och korneten Hans Stake till Olstorp (i Algutstorp sn) som avled samma år.

Båda vapnen har sexton små anvapensköldar kring hjärtvapnet. Eftersom de små anvapensköldarna på båda begravningsvapnen är skulpterade i samma trästycke som huvudbaneret, med respektive ätts emblem i relief, har inga sköldar lossnat och förkommit eller placerats på fel plats i anvapenräckan, under de 300 år som förflutit sedan de lämnade skulptörens och målarens verkstad.

Sköldarna representerar probandens 16 anor i fjärde generationen i tur och ordning från vänster till höger.

Huvudbanér med friherreätten Stakes fyrdelade vapen med hjärtsköld och två hjälmar samt 16 anvapen.

Den tidigare altartavlan föreställande Emmausvandringen.

Kyrkorgeln är gjord 1970 av Nordfors & Co, Lidköping. Den har 7 stämmor.

Huvudbanér med adliga ätten Stakes vapen och med 16 anvapen runt detta.

KYRKSALEN

Den nuvarande altartavlan som skildrar Kristi himmelsfärd, tros vara från ca 1800 och var 1829 insatt i en då tidstypisk omfattning. Dess förnämliga skulpturerade ram av småbladig, tätväxande akantus bör ha tillverkats för en tidigare altartavla från omkring 1700.

1910 dömdes altartavlan ut och en ny föreställande Emmausvandringen i enkelt utförande, målad 1909 av G. Brattström, Skara, sattes upp i dess ställe. (finns nu på läktaren)

Ny bänkinredning sattes in. I valven finns spår av gamla målningar, dessa putsades tyvärr över år 1910 utan dokumentation. Nuvarande schabloner dekorerades av C.W. Pettersson i en stil inspirerad av uppländsk gotik.

År 1982 renoverades kyrkan av Jerk Alton, Kumla. Då slopades bl.a de främre bänkarna liksom trappan mellan kor och långhus.

Altartavlan föreställande Kristi himmelsfärd sattes åter upp. 1910 kasserades den gamla predikstolen, enligt 1829 års inventarium: "Rund, utan inscription. Pärlfjädrar med förgylta Ränder".

Den nya predikstolen fick en mer traditionell kantig form, vars fyra sidor framställer Kristus och evangelisterna, målade i olja på duk av C.W. Pettersson.

Petrus

Johannes

Paulus

Nuvarande altartavla föreställande Kristi himmelsfärd.

Ambo, gjord 2000 av Olle Mann, Vättnäs, som också tillverkat **Träkorset** på altaret. Korset är av almträ.

ett urval av INVENTARIER

Mässhake, 1800-tal, av svart sammetsplysch. Treenighetssymbol och kant är gjord i guldbroderi. Baksidan har ett guldbroderat kors.

Nattvardskalk 1400-tal delvis, 6-passformad fot med genombruten kant. Cuppa med inskription "Vättnäs kyrka". Höjd: ca 18 cm

Kollekthåv 1600-tal Håvpung av siden med skinnfoder. Renoverad 1989. Längd: 1,75 m

Dopkanna 1900-tal, nysilver. Bukigt liv med två bladkartuscher. Inom den ena inskriptionen "Vättnäs kyrka". Höjd: 32 cm

Krucifix av trä. Troligen 1600-tal. Korset är dock av yngre datum. Höjd : 94 cm med sockel och kors.

Kyrkans **medeltida dopfunten** är från andra hälften av 1100-talet och är huggen i sandsten. Dopfunten och piscina (utslagssten för överblivet nattvardsvin) såldes 1872 till Statens historiska museum i Stockholm.

Sommaren 2004 kunde dopfunten åter ses i Vättnäs kyrka, då den tillfälligt lånades från museet i Stockholm.

Dopfunten har en mycket tydlig ornamentik och den anses vara ett verk av en västgötsk stenmästare från 1100-talets senare hälft.

FIG. 51. VÄTTNÄS. FEB 6. 1-2.

På skålen finns framställning av
*Gud Fader som världsdomare.

*En andra bild skildrar en knäböjande kvinna med ett nyfött barn som hon sträcker mot Kristus.
*Där finns en riddare till häst som i sin högra hand håller ett svärd, i den vänstra en pilbåge eller sköld.
*En drake biter i en kolonn.

Bilderna skildrar de onda och goda makternas kamp om herraväldet på jorden.

GRAVSTENAR I KORET

Vid restaureringen 1982 fann man under trägolvet två porträttgravhällar gjorda kring 1600.

Längd 2,17 m x bredd 1,05 m

Den smala stenen framför predikstolen visar en kvinna i dok och fotsid dräkt. Av vapen och inskrift ser man att bilden föreställer Malin Björnsdotter av adliga ätten nr 3 Bååt. Hon avled på Lilla Bjurum 1598 i sitt andra gifte med ståthållaren Torsten Christoffersson av Forstenaätten.

Under den större hällen fanns ett rektangulärt utrymme med kallmurade sidor ca 1 m djupt med jord, multnade trärester och benbitar.

Tack vare att dessa gravhällar länge legat skyddade av trägolvet har reliefen ännu kvar mycket av sin ursprungliga skärpa.

Längd 2,32 m x bredd 1,35 m

Den andra hällen norr om altaret visar bilder av en man i rustning och en kvinna i änkedok. Den är lagd av ryttmästaren Nils Claesson Ekeblad till Lilla Bjurum som dog 1609 och hans hustru (och kusin) Anna Ekeblad, död 1611.

Längd 2,11 m x bredd 1,50 m

KYRKOGRÅRD

Höjd 1,97 m x bredd 1,44 m

Höjd 1,86 m x bredd 1,30 m

Höjd 1,44 m x bredd 0,58 m

Kyrkogården är utökad i två etapper, dels mot öster, dels mot väster. På den ursprungliga delen finns flera intressanta gravvårdar av sandsten (medeltida) och kalksten (1600-1700-tal) från Kinnekulle.

På ömse sidor om västportalen står de två hälfterna av en romansk gravkista och mot korets östra yttervägg står en romansk gravsten med korsstav rest.

På kyrkogården söder om kyrkan står ett tiotal resta gravkors av sten av en typ som var vanlig bland allmogen under slutet av 1600- och början av 1700-talet.

För det mesta inskränker sig inskriften till de dödas initialer och ev. årtal.

KLOCKSTAPEL

Klockstapeln av klockbockstyp har inbyggd klockkammare och är helt klädd med rödfärgad brädfodring. Den är uppförd 1798 och bör då ha ersatt en tidigare stapel.

Storklockan

är från 1726 och har följande inskription:

*"Deo Gloria in exelsis"
(ära vare Gud i höjden)
Kaller tillhopa menigheten
till Herrans eders Guds
hus och roper till Herran
(Joel 1:14)*

*Wättlösa kyrkio Tihörig
Gjuten i Skara anno 1726 af Eric Näsman ifrån
Stockholm Carl Magnus Dela Wall Christiana
Tugendrich von Dossou Eric Cederberg
Magdalena Charlotta Clerch"*

Lillklockan är från tidig medeltid, troligen 1200-talet. Den saknar inskription.

Eric Näsman kallades ner till Skara för att gjuta nya klockor efter branden. Många landsförsamlingar passade då på att gjuta klockor för sina kyrkor, däribland Wättlösa.

Klockan har den för 1700-talet typiska, vackra ornamentiken.

Eric Näsman var verksam 1671-1739, blev mästare och älderman 1729, han avled 1742.

Sydväst om kyrkan ligger före detta komministerbostället, en vacker rödfärgad 1700-talsbyggnad. Den tjänstgör nu som hembygdsmuseum. Till höger ligger kyrkstugan.

Avskrift av skollärare A G Vahlins anteckningar inmurade i Wättlösa kyrkas altare 1910 tillsammans med relikten.

År 1910 är Wättlösa kyrka restaurerad av J.A. Eklund från Enköping. Då fanns i altaret denna "relik" från katolska tiden och nedlägges igen med anteckning.

Reliken är antagligen från ett martyrbål. Den var inbäddad i kol. Kyrkan är byggd på 1200-talet och utgjorde fyrkanten från koret till läktaren. Taket däröver var ett tunnvalvstak av trä. Sedemera tillbyggdes koret och takvalven. År 1756 tillbyggdes koret och takvalven. År 1756 tillbyggdes vestra delen, då Bjurums kapell blivit nedrivet, som varti kyrka till Bjurums församling vilken utgjorde östra delarne av Holmestad, Wättlösa och Ledsjö socknar. Vid Korsbacken invid Gullhammar predikades antagligen kristendomen första gången av S:t Sigfrid. Ett annat kapell efter martyren S:t Thorsten har varit byggt vid Bjurum.

I denna kyrka vilar många under golvet, varom stenar tyda. Under sakristian är Harald Stakes gravkor byggt år 1654. Meningen var nu, att använda gravkällaren till värmekammare för centraluppvärmning. Men frågan föll. I valv och väggar finnas målningar av helgon och andra bilder av djur mm. Det är skäl, att efterverlden tyder dessa målningar.

Den gamla altartavlan (Kristi Himmelsfärd) är kopia av en annan i Skara museum målad på 1700-talet. Den nya är målad 1909 av kamrer Brattström i Skara. Bakom tavlan är ett korfönster.

Kung Gustav V, med Lindmanska ministären, utgör landets regering. Strid pågår i politiken mellan herremakt och folkakt. Biskop är Hjalmar Danell. Kyrkoherde i pastoratet är Herman Östergren, komminister är J.V. Varholm. Skollärare kl o organist är A.G. Vahling. Kyrkan besökes nu litet vid gudstjänsterna beroende på separatism, men ännu mer av likgiltighet och materialism. Församlingens folkmängd utgör mellan 7 och 800 personer. Skolväsendet och undervisningen är god och utgör varannandagsläsning. Inom landet pågår även en strid inom det religiösa området. Bibelkritik pågår och nya synpunkter skola behandlas å ett större möte i Örebro nästa 8, 9 och 10 juni, utlyst av en mängd professorer, skolmän och präster. Den svenska folkskolan kämpar för att bli bottenskola och att skudda av sig kyrkans förmyndarskap och få egen överstyrelse. I detta pastorat är presterskapet skolvänner och i allt aktade, nitiska och av församlingen älskade män. Landshövding Fabian de Geer besökte skolan i Wättlösa 1906 i maj är mycket populär i länet.

Mätte Gud hålla sin skyddande hand över vårt folk och land, med dess frihet lagar och religion!

Wättlösa den 23 maj 1910 A.G. Vahling

Församlingen har valt **KORSET** som värdegrund.

Korset står för Jesu lidande, död och uppståndelse för vår skull.

Den lodräta stammen uttrycker vår relation till Gud.

Den vågräta stammen uttrycker vår relation till medmänniskan.

Svenska kyrkan

GÖTENE FÖRSAMLING

Skolgatan 1

533 31 GÖTENE

Tel: 0511-30360

www.svenskakyrkan.se/gotene